

Posudek bakalářské práce Karly Pokorné
Představové schéma NÁDOBA v českém znakovém jazyce

Bakalářská práce Karly Pokorné se řadí k těm kvalifikačním pracím, které do české lingvistiky znakového jazyka vnášejí přístupy kognitivní/kognitivně kulturní lingvistiky: v opoře o tyto přístupy a poznatky v jejich rámci známé chce diplomantka popsat jedno vybrané představové/konceptuální schéma a jeho uplatnění v českém znakovém jazyce. Takový cíl není lehce schůdný – a je třeba ocenit, že kol. Pokorná se tohoto tématu ujala.

Je asi na místě (a je to v souladu se zadáním práce), aby diplomantka představila kontext, v němž se její práce bude pohybovat. Zřetel k takovému kontextu prostupuje práci jako celek: nejen v „přehledu“ východisek kognitivní/kognitivně kulturní lingvistiky mluvených i znakových jazyků na s. 1-24 (představová schémata, konceptuální metafory, zdvojené mapování, ikonicitá aj.), ale i v úvahách o metaforách a představovém schématu NÁDOBA, kdy diplomantka přiznaně (v reprodukci nebo citátech) využívá zahraniční i domácí odbornou literaturu (z domácí literatury to je zvláště představové schéma CESTA u Moudré, metafora MYSL JE NÁDOBA u Šuchové nebo TĚLO JE NÁDOBA PRO HNĚV u Gardelkové). Využity jsou přitom nejen výklady, ale také příklady (mluvených i znakových jazyků), které se v citované/ reprodukované literatuře uvádějí, včetně názorných dokladů (fotografií). Ty jsou ovšem v důsledku přejímání z už hotového většinou ne dost zřetelné (identifikovat v nich, zvl. pokud jde o příklady přejaté z Šuchové, např. tvar ruky, je víceméně nemožné, srov. např. s. 38-40). Je ovšem třeba dodat, že u popisu vybraných dvanácti znaků jsou tvary ruky identifikovány/označeny i slovně.

Vzhledem k tomuto přejímání z „cizího“ mám několik otázek, které se týkají jazykového materiálu, který kolegyně excerpcí (uzavřeného jazykového materiálu českého znakového jazyka) získala a s nímž pracuje. Na s. 45 se píše, že *metodou observace* bylo *vyexcerpováno několik metaforických znaků*. V práci není uvedeno, které znaky byly vyexcerpovány, kolik jich bylo (a kolik kterých z jakého zdroje) a není podán – např. přehledně v tabulce – ani jejich výčet. Mohla by diplomantka tyto informace uvést při obhajobě? A mohla by – v souvislosti s tím – zdůvodnit, proč bylo z excerptce vybráno právě těch 12 znaků-příkladů, z nichž mnohé byly už zpracované (u Novákové, Šuchové, Gardelkové)? Z jakých důvodů nebyly vybrány vyexcerpované znaky další, jejichž metaforičnost (a souvislost se schématem NÁDOBA) v už existujících pracích vyložena nebyla? Jiné vyexcerpované znaky nesplňovaly požadavky uvedené na s. 45? Pokud tomu tak bylo, mohla by kolegyně laskavě při obhajobě uvést nějaké příklady takových vyexcerpovaných znaků, které (v následujícím parafrázuji výklad na s. 45) jsou metaforické, jsou odvozeny od představového schématu NÁDOBA, ale které neposkytují základní přehled o fungování schématu, nepokrývají co nejširší typologii schématu ani co nejširší významovou oblast znaků, v nichž se schéma uplatňuje? A mohla by svůj „ne-výběr“ těchto znaků zdůvodnit?

K mimořádně zajímavé a značně obtížné problematice, kterou diplomantka zpracovává, mám řadu dalších otázek, jež by zasloužily při obhajobě ujasnit, popř. jež se nabízejí k diskusi. Prosila bych o vyjádření alespoň k některým z nich.

Ne úplně zřetelně je v práci popsán „přístup“ k materiálu. Na s. 45 diplomantka zmiňuje postup Moudré (její stanovení toho, jak se ve fonologické struktuře znaku CESTA odráží mentální představa cesty). Tento postup dle diplomantky není možné beze zbytku přejmout – za výchozí moment svých úvah tak považuje ne strukturu znaku, ale *promítnutí*

nádoby na lidské tělo (s. 45). *Ve vlastním korpusu znaků bude následně patrné, že vymezené fonologické rysy jsou pro uchopení komplexního schématu nedostatečné.* – píše se na s. 45. Proč potom – navzdory tomuto stanovisku – byly metodou observace excerpovány znaky *Skrze shodné parametry fonologické struktury založené na základních rysech představového schématu NÁDOBA a fonologické struktury zkoumaných znaků?* A proč je právě popis struktury znaku u vybraných 12 znaků tak výrazně exponován? Zdá se mi totiž, že fonologická struktura znaku není jen pomocným kritériem (jak se píše na s. 45). Nejsem ovšem s problematikou seznámena do takové hloubky jako diplomantka a nepochybuji o tom, že všechny naznačené otázky kol. Pokorná v průběhu vzniku práce promýšlela – mohla by to tedy při obhajobě laskavě „dovyložit“ - včetně toho, proč je dle jejího názoru (např. s. 67) přítomnost schématu NÁDOBA signalizována nejnápadněji aspekty, resp. parametry tvaru ruky (klasifikátory držení)?

Další otázka, s předchozí těsně související, se vztahuje k popisu vybraných znaků – a je snad spíše k diskusi. Je tedy (s ohledem na deklarované východisko *promítnutí nádoby na lidské tělo*) na místě volit při popisu fonologické struktury znaku (když už se jí práce věnuje s konstatováním, že jde *pouze o návrh možného způsobu identifikace zkoumaného schématu*, s. 46) jako „první“, klíčový (s. 52) aspekt/parametr vybraných znaků tvar ruky? Proč ne to, na co/do čeho se schéma nádoby promítá (tj. tělo), „aktualizované“ místem artikulace znaku? Příp. pohyb, jenž od místa artikulace (od oné nádoby promítnuté na lidské tělo) vychází/k němuž směřuje? S tím souvisí i otázka po tom, jak diplomantka nahlíží na vztah pojmů / termínů ikoničnost – vizuální motivovanost. Považuje je, jak by z výkladu (např. na s. 21) mohlo vyplývat, za totožné? Jak by se postavila k soudu Taubové, že všechny ikonické znaky jsou motivované, ale ne všechny motivované znaky jsou ikonické? Nebylo by právě v úvahách o schématu NÁDOBA na místě zvažovat deixi, kterou Taubová uvádí v souvislosti s popisem principů kódování mentálních představ do vizuálně motivovaných znaků? Deixi realizovanou (jednoznačně) prostřednictvím deiktického tvaru ruky kolegyně v schématu TĚLO JE NÁDOBA zvažovala, proč deixe realizovaná místem artikulace znaku (na těle – na hlavě, na trupu) nebyla v popisu znaků zvážena jako onen „klíčový“ aspekt/parametr? Mohla by diplomantka svůj názor na tyto otázky při obhajobě vyslovit?

A snad ještě: mohla by kolegyně uvést konkrétní znaky, které (viz odkaz na Wilcoxovou, s. 33) *podléhají „nevědomému myšlení“ ... a jsou artikulovány na zadní straně hlavy?*

To všechno jsou otázky nejednoduché a hodné promýšlení.

Možná i vzhledem ke složitosti pojednávané problematiky je ne vždy stylizace práce dostatečně zřetelná, popř. autorčin výklad je ne dost explicitní, resp. čtenáři bez problémů přístupný. Tak např. na s. 18 se reprodukuje soud Wilcoxových, že *sémantická oblast, která byla velmi vzdálena fonologické oblasti, je v systému metaforickým mapováním „přemístěna“, čímž nastává přiblížení obou oblastí a následkem toho dochází k posílení ikonicity*. V poznámce pod čarou je uveden příklad (Wilcoxových) arbitrárního anglického „dog“. K ilustraci výkladu (a s ohledem na čtenáře) by jistě bylo na místě uvést a vyložit spíše konkrétní příklad onoho „přemístění“ a následného posílení ikonicity – mohla by diplomantka takový příklad uvést a vyložit při obhajobě?

Jiné občasné problémy stylizace se složitostí probírané problematiky souvisí jen okrajově – a nebo vůbec ne (např. s. 8, 9, 11, 14, 21, 54 aj.). Podobně zbytečně snižují kvalitu práce spíše ojedinělé typografické chyby (překlepy? např. s. 12, 28, 34, 45 aj.).

Závěr:

Karla Pokorná se věnovala obtížnému, v lingvistice znakových jazyků aktuálnímu a v podstatě ne dost zpracovanému tématu; jeho představení (byť na velmi omezeném materiálu, částečně už sebraném a vyloženém jinde) přináší lingvistice znakového jazyka, nejen české, jednak nové poznatky (které ovšem bude nutno ověřit – a diplomantka si je toho dobře vědoma – na rozsáhlejší materiálu), jednak podněty k dalším úvahám, resp. k dalšímu výzkumu.

Bakalářská práce Karly Pokorné *Představové schéma NÁDOBA v českém znakovém jazyce* splňuje požadavky kladené na bakalářské práce a může být podkladem k obhajobě.

Alena Macurová

21.1. 2018

Návrh klasifikace: velmi dobře – výborně (v závislosti na obhajobě)